

Stewardship beleid

Inhoudsopgave

Inleiding	2
Duurzaam en verantwoord beleggen	2
Stewardship	4
Stemmen	4
Monitoren	5
Engagement	6
Samenwerking en marktengagement	7

Inleiding

Stichting Pensioenfonds ABP¹ (ABP) is het sectorbrede pensioenfonds voor werkgevers en werknemers van overheids- en onderwijsinstellingen in Nederland. ABP telt in totaal ongeveer 2,9 miljoen begunstigden, voormalig begunstigden en gepensioneerden. Wij beogen in ruil voor een betaalbare bijdrage een goed pensioen te bieden. ABP belegt wereldwijd met als doel het behalen van het hoogste nettorendement voor onze begunstigden en het waarborgen dat ons pensioenfonds sterk en toekomstbestendig blijft.

Wij willen dat onze begunstigden na hun pensionering een goed inkomen hebben en in een duurzame wereld van dat inkomen kunnen genieten. Ons beleggingsbeleid, inclusief ons beleid voor duurzaam en verantwoord beleggen, is gericht op het bereiken van deze tweeledige doelstelling. Een belangrijk aspect van de implementatie van ons beleid voor duurzaam en verantwoord beleggen is om inzicht te hebben in en invloed uit te oefenen op de entiteiten waarin we beleggen. Daarnaast onderhouden wij een dialoog met beleidsmakers en andere stakeholders om bij te dragen aan een duurzaam financieel systeem en een duurzame toekomst. Stemmen, monitoren, dialoog en engagement met de entiteiten waarin wij beleggen zijn essentiële onderdelen van onze stewardshipactiviteiten en deze maken weloverwogen beleggingsbesluiten mogelijk. In deze Stewardship Policy lichten we toe hoe we onze rol als rentmeester van het door onze begunstigden aan ons toevertrouwde kapitaal vervullen. De primaire focus van dit beleid is onze stewardshipbenadering van beursgenoteerde beleggingen. Stewardship is echter ook een belangrijk deel van ons beleid voor duurzaam en verantwoord beleggen binnen onze illiquide beleggingen.

Wij menen dat dit beleid voldoet aan de actuele vereisten van de Nederlandse Stewardship Code. Nadere informatie over de benadering voor duurzaam en verantwoord beleggen van ABP is te vinden in onze rapporten over duurzaam en verantwoord beleggen, ons Corporate Governance Raamwerk en op onze website.

Duurzaam en verantwoord beleggen

Wij zijn ervan overtuigd dat beleggers betere beleggingsbesluiten nemen als zij structureel kijken naar duurzaamheidsfactoren en praktijken voor een verantwoorde bedrijfsvoering. Dit verschaft hen namelijk een breder beeld van de kansen en risico's van een belegging. Zodoende maakt verantwoord beleggen integraal deel uit van onze beleggings-overtuigingen, ons strategisch beleggingsplan en ons asset/liability management.

De integratie van governance- en duurzaamheidsfactoren in alle beleggingscategorieën is een belangrijk kenmerk van onze benadering voor verantwoord beleggen, die erop is gericht om:

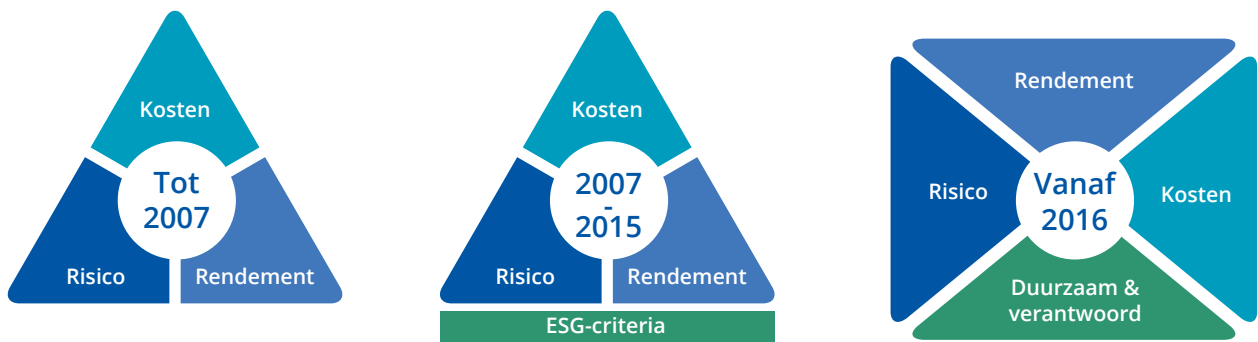
- bij te dragen aan voor risico gecorrigeerde financiële rendementen;
- blijk te geven van maatschappelijke verantwoordelijkheid en;
- bij te dragen aan de integriteit van financiële markten.

Onze benadering voor verantwoord beleggen is verankerd in nationale en internationale regelgeving. Dit zijn in de eerste plaats de Nederlandse wetgeving en internationale verdragen en overeenkomsten waarin Nederland partij is. De benadering voor verantwoord beleggen van ABP is afgestemd op de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de Global Corporate Governance Principles van het ICGN (herzien in 2017). Daarnaast verwachten wij dat de bedrijven en fondsen waarin wij beleggen handelen in overeenstemming met de principes voor verantwoorde bedrijfspraktijken van de VN (UN Global Compact). Deze vereisen dat ondernemingen hun bedrijfsactiviteiten uitvoeren in lijn met universele principes op het gebied van mensenrechten, arbeidsrecht, corruptie en het milieu. Wij gebruiken een veelheid aan middelen om vast te stellen of bedrijven in overeenstemming met deze principes opereren.

¹ <https://www.abp.nl/over-abp/onze-organisatie/>

Tot iets meer dan tien jaar geleden werden onze beleggingen uitsluitend geselecteerd op basis van risico, rendement en kosten. Sinds 2007, toen ABP zijn eerste beleid voor verantwoord beleggen publiceerde, besteden wij meer aandacht aan de wijze waarop bedrijven omgaan met mensen en het milieu en of de ESG (ecologische, sociale en governance-) risico's goed worden beheerd. Per eind 2015 introduceerden wij

een nieuw beleid voor verantwoord beleggen, waarmee duurzaamheidsfactoren en criteria voor verantwoorde bedrijfsdoelen volledig in ons beleggingsproces worden geïntegreerd. Sindsdien wordt elke belegging beoordeeld op verwacht rendement, risico, kosten en op criteria voor duurzaamheid en verantwoorde bedrijfsvoering (Figuur 1).

Figuur 1: Verantwoord en duurzaam beleggen speelt een steeds grotere rol in onze beleggingspraktijken

Governancestructuur ABP-APG

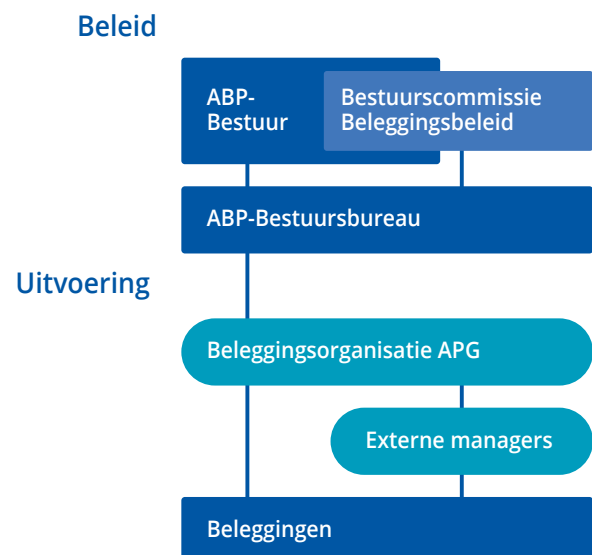
Het beleggingsbeleid van ABP wordt vastgesteld door het bestuur van ABP. Besluiten van meer operationele aard worden gedelegeerd aan de bestuurscommissie beleggingsbeleid van ABP, dat bestaat uit leden van het bestuur en externe specialisten. Het bestuur en de bestuurscommissie beleggingsbeleid worden ondersteund door het ABP-Bestuursbureau (Figuur 2).

Het bestuur heeft zijn fiduciaire adviesfunctie en vermogensbeheeractiviteiten uitbesteed aan APG Asset Management. Deze activiteiten zijn contractueel vastgelegd in een service level agreement met bijbehorende key performance indicators.

APG Asset Management beschikt over een gespecialiseerd team van professionals voor stewardship en verantwoord beleggen, het Global Responsible Investment and Governance (GRIG)-team, dat samen met de portefeuillebeheerders zorgt voor duurzame rendementen en voor het creëren, beschermen en versterken van de economische waarde op lange termijn van de beleggingen van ABP.

APG Asset Management besteedt een deel van het vermogensbeheer uit aan externe beheerders (per eind 2017: 29% van ons beheerde vermogen).

Deze externe mandaten worden beheerd overeenkomstig de eisen voor duurzaam en verantwoord beleggen van ABP.

Figuur 2: Governance van het beleggingsproces ABP-APG

Stewardship

ABP erkent dat voor een verantwoord gebruik op de rechten van beleggers en onze rol als rentmeester over het aan ons toevertrouwde kapitaal nodig is om de bedrijven in onze portefeuille te monitoren en om een dialoog met hen aan te gaan, en om tijdens aandeelhoudersvergaderingen ons stemrecht uit te oefenen.²

Wij zijn er sterk van overtuigd dat doeltreffend stewardship gunstig is voor bedrijven, beleggers en de economie over het algemeen. Zodoende houden onze vermogensbeheerders zich actief bezig met vraagstukken die naar onze mening bijdragen aan de creatie van duurzame waarde op lange termijn door onze beleggingen. Hierdoor krijgen wij meer inzicht in de problematiek waar deze bedrijven mee te maken hebben en waarborgen wij dat duurzaamheidsrisico's en -kansen goed worden onderzocht.

Stemmen

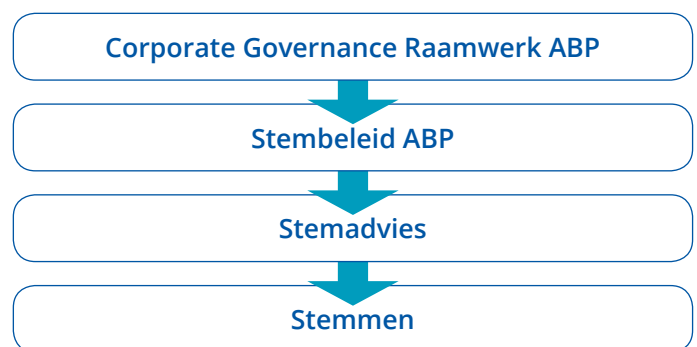
Het uitoefenen van onze stemrechten is een sleutel-element binnen onze stewardshipactiviteiten en een belangrijke schakel in de keten van verantwoording tussen een bedrijf en zijn aandeelhouders. Het recht om te stemmen tijdens een aandeelhoudersvergadering van een bedrijf is een fundamenteel onderdeel van een goed functionerend governancestelsel voor bedrijven. Zodoende oefent ABP dit recht indien mogelijk uit bij alle bedrijven waarin wij beleggen. Door aandelenblokkering is het echter in bepaalde markten wellicht niet mogelijk om te stemmen. Met input van de portefeuillebeheerders houden de stewardship- en governance deskundigen van onze vermogensbeheerder APG toezicht op en coördineren zij de uitoefening van stemrechten wereldwijd.

De stembesluiten van ABP zijn gebaseerd op de verwachtingen vastgelegd in het Corporate Governance Raamwerk van ABP³ waarin we onze onderliggende corporate governance-principes toelichten, verklaren hoe we onze verantwoordelijkheden als belegger vervullen en hoe we stemmen over belangrijke agendapunten tijdens de jaarlijkse algemene vergaderingen van aandeelhouders van ondernemingen. Bij het nemen van stembesluiten houdt ABP rekening met de specifieke context en de markt waarin de onderneming actief is, zoals de bepalingen vastgelegd in nationale corporate governance codes, evenals lokale wet- en regelgeving, terwijl wij tegelijkertijd de implementatie van wereldwijde best-practice normen voor corporate governance aanmoedigen.

Onze vermogensbeheerder gebruikt een elektronisch platform voor stemmen bij volmacht. Hierdoor is het mogelijk aanstaande jaarlijkse en buitengewone vergaderingen van aandeelhouders te monitoren, de agenda's te beoordelen en op tijd wel overwogen stembesluiten te nemen. De steminstructies worden ingediend in lijn met het Corporate Governance Raamwerk van ABP en het gedetailleerde stembeleid. Gecombineerd met onderzoek van een dienstverlener op het gebied van stemmen bij volmacht worden de steminstructies op het platform gegenereerd. Een stembesluit is van toepassing op alle posities in een bedrijf binnen de gehele portefeuille, inclusief diegene die externe beheerders namens ons aanhouden. Voor ondernemingen waarin we grote belangen hebben of die speciale aandacht vereisen, kunnen we indien gepast overleggen met het bedrijf, beleggers en andere stakeholders. Dit is ook van toepassing in gevallen waarbij er sprake is van een significante kapitaalallocatie. Onze vermogensbeheerders kunnen input van externe beheerders gebruiken als zij stemmen op markten waarvoor deze beheerders over specifieke deskundigheid beschikken. Stembesluiten weerspiegelen onze engagementactiviteiten bij bedrijven.

Alle stemmen worden kort na de aandeelhoudersvergaderingen in detail gepubliceerd op onze website. Wij beoordelen ons stembeleid voortdurend in het licht van marktontwikkelingen of veranderingen in de regelgeving.

ABP leent geen aandelen uit en leent geen aandelen van anderen met als uitsluitend doel om de stemrechten op deze aandelen uit te oefenen.

Figuur 3: Stemproces

² Het beleid van ABP over belangenconflicten met betrekking tot onze stewardshipactiviteiten is te raadplegen op onze website:

<https://www.abp.nl/over-abp/duurzaam-en-verantwoord-beleggen/>

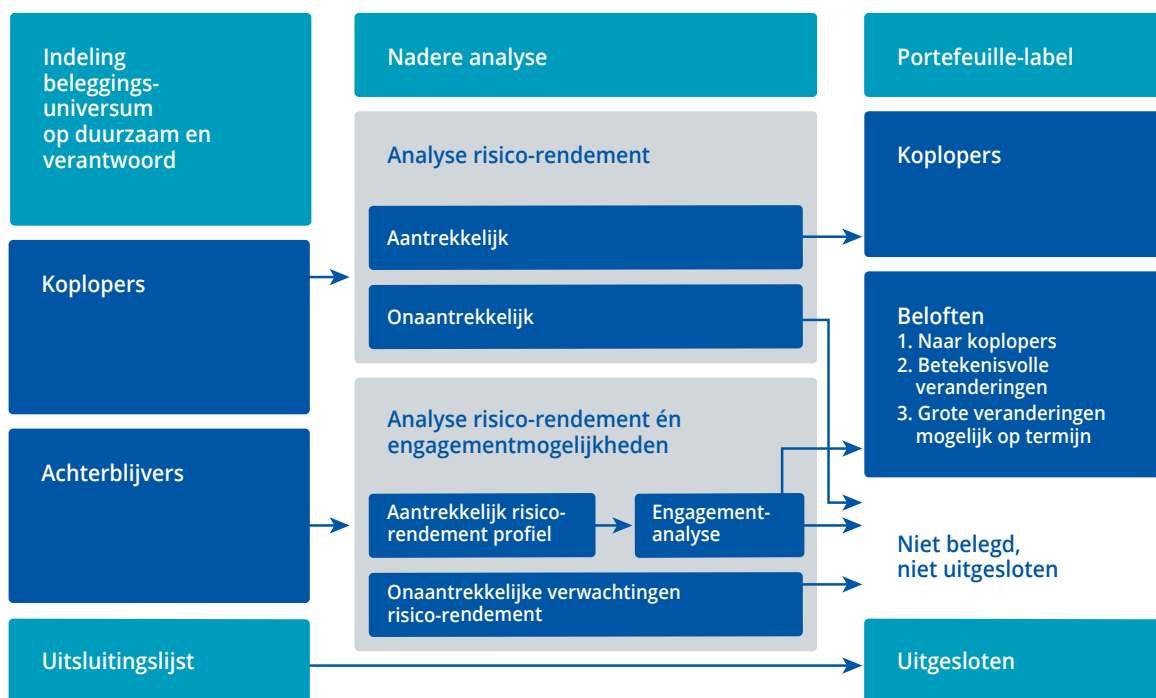
³ <https://www.abp.nl/over-abp/duurzaam-en-verantwoord-beleggen/>

Monitoren

Wij zijn ervan overtuigd dat beleggers betere beleggingsbesluiten nemen als zij structureel kijken naar duurzaamheidsfactoren en praktijken voor een verantwoorde bedrijfsvoering. Dit verschaft hen namelijk een breder beeld van de kansen en risico's van een belegging. Op basis van deze overtuiging heeft ABP een zeer geavanceerd insluitingsbeleid ontwikkeld, waarbij het beleggingsuniversum voor kapitaalmarktbeleggingen is gebaseerd op een bedrijfseigen methodiek en op categorieën van koplopers en achterblijvers. Bij beleggingen in achterblijvers moet actief worden opgetreden teneinde hun duurzaamheidsprestaties te verbeteren. Zodoende is engagement een van de hoekstenen van het insluitingsbeleid. Wij streven ernaar uitsluitend te beleggen in bedrijven die hetzij voldoende presteren wat betreft onze gekozen duurzaamheids-indicatoren, of in ondernemingen waarvan wij verwachten dat zij op deze terreinen vooruitgang

kunnen boeken. ABP verwacht dat de portefeuille-samenstelling in de loop van de tijd geleidelijk verandert als gevolg van het insluitingsbeleid (Figuur 4).

Het inclusiebeleid vereist dat beleggingsteams actief rekening houden met relevante ecologische, sociale en governancefactoren, naast overwegingen wat betreft rendement, risico en kosten. Hierdoor zijn weloverwogen, met kennis van zaken genomen beleggingsbesluiten mogelijk voor elke sector en elk bedrijf waar we in beleggen. Aangezien het de verantwoordelijkheid van de portefeuillebeheerder is om in lijn met deze vereisten te beleggen, dient hij of zij volledig inzicht te hebben in de belegbare entiteiten en verantwoordelijk te zijn voor het engagementsproces. Op deze wijze is verantwoord en duurzaam beleggen volledig verankerd in de manier waarop wij beleggen en in de cultuur van ons en onze vermogensbeheerders.

Figuur 4: Insluitingsbeleid

Engagement

Monitoren van beleggingen maakt deel uit van onze taak als goed rentmeester over het kapitaal en draagt bij aan een volledig beeld van hoe bedrijven worden geleid. Op het laagste niveau omvat monitoren alle aspecten die, naar onze mening, van invloed kunnen zijn op het vermogen van een bedrijf om lange termijn waarde te creëren, waaronder (maar niet beperkt tot): strategie, (financiële) prestaties, kapitaalstructuur, corporate governance en risico's en kansen op het gebied van duurzaamheid. Wij gebruiken in de eerste plaats gedeponeerde documenten en openbaar beschikbare informatie om inzicht te krijgen in een bedrijf. Als we onvoldoende informatie hebben, of vragen of vraagtekens hebben, gaan we met het bedrijf in gesprek en proberen we verduidelijking of informatie te verkrijgen en van gedachten te wisselen. Deze dialoog kan bijdragen aan vertrouwen en wederzijds begrip en dit ondersteunt het doel van waardecreatie op lange termijn door bedrijven.

Overleg met onze portefeuillebedrijven is een centraal element van onze benadering voor verantwoord beleggen. Engagement is het proces van een dialoog met bedrijven en beheerders van activa of fondsen, teneinde meer inzicht te krijgen in onze belegging, het ESG-risicoprofiel ervan te bepalen en om waar van toepassing hun prestaties en praktijken te beïnvloeden. Dit helpt ons om onze kennis van portefeuillebeleggingen te verbeteren, betere beleggingsbesluiten te nemen en om de financiële en beleggingsprestaties van de bedrijven waarin we beleggen te versterken. De essentie van onze activiteiten op dit terrein is om portefeuillebeleggingen ertoe aan te zetten om aan bepaalde normen van governance en duurzaamheid te voldoen. Wij menen dat dit het risico van suboptimale kapitaalallocaties vermindert en op lange termijn waarde creëert, zowel binnen de beleggingen als voor de gehele markt. ABP verwacht dat zijn beleggingen blijf geven van verantwoorde bedrijfspraktijken en dat prompt en passend wordt ingegrepen als er niet aan deze normen wordt voldaan.

Diverse factoren kunnen ons tot engagement aanzetten. In eerste instantie vormen beleggings- of marktoverwegingen of onze maatschappelijke verantwoordelijkheid de aanleiding. Onze engagementactiviteiten zijn een gezamenlijke inspanning van de beleggingsteams en de professionals op het gebied van stewardship en verantwoord beleggen. Hierdoor kan ABP met één stem spreken en kunnen we onze collectieve deskundigheid optimaal gebruiken. In de loop van een engagement, gebruiken we in-house expertise, bekendgemaakte bedrijfsinformatie, door onderzoeksbureaus geleverde bedrijfsspecifieke gegevens en andere externe bronnen zoals brokers, NGO's of beleggersnetwerken. Indien nodig communiceren wij met andere stakeholders die relevant zijn voor de bedrijven in onze portefeuille.

In bepaalde markten wordt onze vermogensbeheerder, namens ABP, actief betrokken bij de benoeming van bestuurders, bijvoorbeeld door lijsten van onafhankelijke bestuurders of onafhankelijke leden van het auditcommissie bij Italiaanse beursgenoteerde bedrijven te ondersteunen, of door lidmaatschap van benoemingscommissies van Zweedse beursgenoteerde ondernemingen. Als wij overwegen om onze aandeelhoudersrechten uit te oefenen, bijvoorbeeld voor het bijeenroepen van een buitengewone algemene vergadering of het indienen van een aandeelhoudersbesluit bij een algemene vergadering, informeren wij de onderneming hierover en zijn wij bij de desbetreffende algemene vergadering aanwezig om onze bedoelingen toe te lichten.

APG heeft een eigen gecentraliseerd kennismanagementsysteem (KMS) om ons engagement met bedrijven op te volgen. Dit bevat ook ander relevant onderzoek, financiële en ESG-informatie. De professionals die zich bezighouden met stewardship en verantwoord beleggen, evenals alle teams die kapitaalmarktbeleggingen beheren, hebben toegang tot dit systeem hetgeen een doeltreffende uitwisseling van informatie waarborgt. De vraagstukken en doelstellingen voor elke engagement zijn duidelijk gedefinieerd en informatie over de geboekte vooruitgang is beschikbaar. Ook als wij samenwerken met andere beleggers, wordt dit gedocumenteerd. Tot slot worden alle gesprekken, vergaderingen, correspondentie en opvolgingsacties bij het bedrijf of de stakeholders ervan vastgelegd.

Samenwerking en marktengagement

Wij zijn actief betrokken bij diverse beleggers-organisaties, -netwerken en -initiatieven gericht op het bijdragen aan goede normen voor corporate governance, beleggen op lange termijn en het creëren van een duurzamere wereld. Dergelijke gezamenlijke engagements door onze vermogensbeheerders zijn een van de meest doeltreffende manieren om onze doelstelling van bevordering van een goede governance en duurzaamheid bij bedrijven en andere entiteiten in onze portefeuille te bevorderen. Binnen deze organisaties en in samenwerking met andere beleggers bepleit onze vermogensbeheerder normen en principes die beleggingen op lange termijn ondersteunen en zet hij zich in om de waarde op lange termijn van beleggingen te beschermen en te versterken. Teneinde meningen over verantwoord beleggen uit te wisselen en bij te dragen aan een goede governance van bedrijven en duurzaamheid speelt ABP een actieve rol in werkgroepen en stuurcommissies van bepaalde platforms en beleggersgroepen. Wij onderhouden ook een actieve dialoog met andere maatschappelijke stakeholders zoals NGO's.

ABP werkt samen met een brede coalitie van pensioenfondsen, vakbonden, maatschappelijke organisaties en de overheid teneinde de doelen te realiseren die zijn vastgelegd in het Covenant for International Corporate Social Responsibility (IMVO). De OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de Guiding Principles on Business and Human Rights van de VN vormen de basis voor het identificeren van ESG-risico's, het stellen van prioriteiten en het aanpakken van deze risico's. Daarnaast heeft ABP zich verplicht om de afspraken in het Covenant samen met de betrokken partijen verder te concretiseren.

Wij gaan regelmatig met toezichthouders en beleidsmakers in diverse markten in gesprek over corporate governance standaarden, publicaties van bedrijven en andere onderwerpen die relevant zijn voor onze rol van wereldwijde lange termijn verantwoord belegger.

Meer informatie? Ga naar abp.nl/over-abp/duurzaam-en-verantwoord-beleggen/

